

ODPĘDZAĆ (86) *vb impf*

W inf odpędz- (6), odpądz- (2), odp(ó)dz- (1); odpędz- *OpecŻyw, LubPs, LatHar, SarnStat*; odpądz- *FalZioł*; odpędz- : odpądz- *SienLek* (2:1). $\diamond$ *W pozostałych formach* odpądz- (48), odpędz- (29); odpądz- *OpecŻyw, FalZioł* (29), *WróbŻółt, LubPs, KrowObr, BibRadz, BielKron, SienLek* (3), *RejPos* (3), *BiałKat* (2), *BiałKaz* (2), *CzechRozm*; odpędź- *Diar, Mącz* (3), *GórnDworz, GrzegŚm, WujJudConf, Calep* (16) [w tym zapis: -pedz- (9)], *SkarKaz, CiekPotr*, odpądz- : odpędz- *SkarŻyw* (1:3), *SarnStat* (1:1).

o oraz a jasne.

inf odpędzać, odpądzać (9). $\diamond$ *praes 1 sg* odpędzãm, odpądzãm (18). $\diamond$ *2 sg* odpądzãsz (2). $\diamond$ *3 sg* odpądzã, odpędzã (41). $\diamond$ *1 pl* odpędzãmy (1). $\diamond$ *2 pl* odpądzają, odpędzają (6). $\diamond$ *praet 3 sg m* odpądzãł (1). $\diamond$ *imp 2 sg* odpędzãj, odpądz(a)j (2). $\diamond$ *2 pl* odpądzãjcie (1). $\diamond$ *con 3 sg m* by odpądzãł (1). $\diamond$ *1 pl m pers* byśmy odpędzãli (1). $\diamond$ *part praes act* odpądzając, odpędzając (3).

Sł stp, Cn notuje, *Linde* bez cytatu.

1. *Siłą lub groźbą zmuszać do opuszczenia jakiegoś miejsca lub nie dopuszczać do zbliżenia się; abigere, repellere BartBydg, Mącz, Calep, Cn; propulsare Calep, JanStat, Cn; fugare BartBydg, Cn; arcere, aspellere, depellere, propellere, protelare Calep, Cn; separare BartBydg; cispellere Calep; abarcere, defendere, pellere, reicere Cn* (45) : *Abigo, fugare, separare, odpądzacz, zaganyacz, a se repellere BartBydg* 209; *Mącz* 6a, 287c; *Arceo* – *Odpędzãm, zawcziagãm. Calep* 89a; *Depulsor* – *Ten ktori odpędzã, oddalacz. Calep* 307a, 4b, 5a, 103a, 307a, [861]a [2 r.], [865]b, 912a.

odpędzać kogo, co (żywotne) (6): *bowiem on [baran] moczą swoią bije rogami y odpądza fwe^{go} nieprzyjaciela. FalZioł* IV 2d; *[orłowy kamień]* *zwierzęta iadowite odpądza, á przeto Orłowie then kamień kładã do gniazda: aby iayca y dzieci od zwierzãt iadowitych były zachowany FalZioł* IV 48c; *Iuż mniemam/ żeś obaczył: iãko potrzebna y pożyteczna Modlitwã ieft: dla którey pan Bóg [...]* *nieprzyãcielã ácielefnego y duŹnego odpądza. BiałKat* 196. *Cf odpędzać kogo, co od kogo, od czego.*

odpędzać kogo, co od kogo, od czego (3): *vyrzãł á ono pãlterze krzywdę czyniã nieiãkim białym głowom/ á bydło ich od wody odpędzãiã SkarŻyw* 479; *CiekPotr* 32. *Cf »odpędzać od siebie«.*

Zwroty: »precz odpędzać« (1): *Cispello* – *Precz odpeżãm [!]. Calep* 201b.

odpędzać od siebie (1): [*Maria Magdalena mówi do Chrystusa:*] *ProŹię nie racz mię odpędzãtz od fiebie OpecŻyw* 46.

Przen (20) :

Zwrot: »[czym co] od siebie odpądzać« (1): *duchy żywotne fercza chroniã, rownie iako fłóncze gorãczolciã swoią/ wilkoŹci grube z ziemie pochodzãce y mgły gęŹte: roŹpulfczã á od fiebie odpądza FalZioł* V 61v.

a) *Walczyć z grzechem i błędem [kogo, co]* (2) :

odpędzać od czego (1): *SarnStat* 218 *cf Szereg.*

W połączeniu szeregowym (1): (*nagł*) *O wrzędziẽch MãrŹãlkã Koronnego y Nadwornego (-)* [...] *tãkże złe przykãdã y wyŹtępki mãiã miãrkowãć/ albo odpędzãć/ albo poprãwowãć [aut moderentur, aut eminent, aut emendent JanStat* 294] *karãniẽm SarnStat* 311.

Zwrot: »precz odpędzać« (1): A toć iest walká/ ty zbroie/ y ci nieprzyaście wiernych vcźniow Chriřtuřowych: z ktorými walczyć ná káždy dzień máią: onych zwyciężáiąc y precz od siebie odpędzáiąc. *CzechRozm* 242.

»od siebie odpędzać« (1): *CzechRozm* 242 cf »precz odpędzać«.

Szereg: »odpędzać i mieczem odwracać« (1): ábyřmy Kácérzkie záráźliwe błędy [...] od gránic nářzych odpędzáli/ y mieczem odwracáli [*a finibus nostris propulsare et in gladio deicere JanStat* 260] *SarnStat* 218.

b) *Chronić przed niebezpieczeństwami zagrażającymi ciału i duszy [co]* (5) : *OpecŻyw* 37; iřz czáry řadne nic řpráwić niemogły/ gdzie było imię Chryřtuřowe/ y znak krzyża řwiętego (*marg*) Czáry znak krzyża S. odpędzáią [błędnie zamiast: znak krzyża řw. odpędza czary]. (–) *SkarŻyw* 457.

odpędzać od kogo, od czego (3): Boiařń iey [*Matki Boskiej*] odpędza grzech od řercá *KrowObr* 152; *Averruncus*, Bóg tego Imieniá/ który nieřzczęście od ludzi odpędza yáko pogáni dierzeli. *Mącz* 20a. Cf *Zwrot*.

Zwrot: »[od czego] precz odpędzać« (1): że [!] wřzyřtkich řtron wřzyřtki niebeřpieczeńřtwá/ od corony tey. Dořć mądrze/ y bácznie oddalał y prec odpędzał. *BiałKaz* H4v.

Szereg: »oddalać i odpędzać« (1): *BiałKaz* H4v cf *Zwrot*.

c) *Przeszkadzać w poznaniu prawdziwej wiary [kogo]* (3) : Prořtacy řie ćiřná á wołowię tłuści ie odpędzáią. *RejPos* 160 *marg*.

odpędzać czym (1): ty niewinne á wierne gořcie Pána tego/ ktorzyby do tey řwiętey wieczerzey iego rádzi řzli/ odpędzáią á oćiřkáią onymi řrogiemi rogámi řwoiemi/ á dziwnemi grozámi możnořci řwoich. *RejPos* 160.

Zwrot: »na stronę odpędzać [od czego]« (1): Czemu ie ná řtronę odpędzařz od tego wdzyęcźnego řrzodlá od Pána Kriřtuřa? *RejPos* 314v.

Szereg: »odpędzać a odciskać« (1): *RejPos* 160 cf *odpędzać czym*.

d) *O Bogu: okazywać nieřaskę [kogo, co]* (3) : *LubPs* L4v; Do ćiebie řię gárnę/ nie rácz mię odpędzáć. *LatHar* 653.

odpędzać od kogo (1): Czemuřz odpędzáć raczyřz duřfę mą od cyebye *LubPs* T4.

e) *Nie pozwaláć, aby ktoř odřtápił od czegoř [kogo od czego]* (1) : ne repellas me a mandatis tuis. [...] nie odpędzay mię od przykazania twego. *WróbŻołt* 118/10.

f) *Pozbawiać, odmawiać prawa do czegoř* (2) :

odpędzać kogo (1): nie ina dawnořć/ áłbo wyćięćie [*lege*: wyćięcie] tego który czyni o złodźieyřtwo odpędza [*repellit JanStat* 619]/ tylko trzećioletnia *SarnStat* 700.

odpędzać czym od czego (1): iřz nie tylko aby mieli [*senatorowie*] pořłom ich pomagáć upominać się wolnořci u KJM, ale owszem na zn(i)ewolenie ich Krolowi radzą i na ostatek przegrořkami řrogimi [...] od wřzytkiego odpędzają etc. *Diar* 61.

g) *Nie chcieć czegoř robić lub przyjmować* (2) :

Zwrot: »odpędzać od siebie [co]« (2): Słuchayćie cwiczenia á bąđźcie mądrymi/ nie odpędzayćieř go od řiebie [*ne postponatis eam*]. *BibRadz Prov* 8/33; S tą Wiářą odpędzam od řiebie řzátáná/ báłwochwáłřtwo/ náuki czárnokięřkie/ niedowiářřtwo *BiałKat* 73v.

a. *Wykluczać ze społeczności [kogo od kogo] (1)* : Potępiamy tedy/ gánimy y od nas odpędzamy wśyftki te ktorzy zwierzchnością gárdzą/ y wrzędowi nie poślufzni fą. *WujJudConf* 215.

b. *Bronić przed diabłem [kogo] (4)* : *FalZioł* IV 53c; widziłz co śpráwuie pośt: niemocy leczy: fluxy wyślufza: dyabły odpędza *SkarŻyw* 393, 278.

odpędzać czym od kogo (1): każ przy łobie dobremu geńcowi być cońby od ciebie ducha złego fwym gędzyenim wdzyęcźnym odpędzał *BielKron* 65.

[*Cf też wyżej: odpędzać kogo, co BiałKat* 196, *Przen g) BiałKat* 73v.]

2. *Pędzić na inne miejsce (1)* : Depeculor – łupię, kradnę, dobitek gwałtem odpędzam. *Calep* 307a.

3. *Oddzielać zanieczyszczenia; przen [co od czego] (1)* :

Zwrot: »plewy od pszenicy odpędzać« (1): Ty iufz poboźny Sędzia/ poboźnie rośfądzay A plewy od pśzenice/ obáćnie odpędzay *GrzegŚm* [A2].

4. *Chronić przed dolegliwościami, zapobiegać, leczyć [co] (36)* : *SienLek* 97v *marg*; Erugo – Zmářzczenie odpędzam. *Calep* 373a.

odpędzać czym (2): Czym mărzenie/ y gniećienie we łnie odpędzác *SienLek* 57; ten [*Jezus*] rośkazánim y fłowem wśyftki niemocy ktore iedno do niego śię wćieką odpędza. *SkarKaz* 421b.

Szereg: »ubiegać i odpędzać« (1): Powietrzé morowe iáko wbiégác y odpędzác *SienLek* S[ss]4v.

Przen (1) :

Zwrot: »od siebie odpędzać« (1): [*człowiek chrześcijański*] przeciwko grzechowy ma liekárftwá/ z ktorych śię ćiefzyć ma że nimi z gładza/ y od śiebie odpędza grzech *BiałKaz* B2.

Szereg: »zgładzać i odpędzać« (1): *BiałKaz* B2 *cf Zwrot*.

a. *Mieć właściwości zapobiegania, leczenia (30)* : korzeń z winem wwarzony/ odpędza bol zanokcicze gdy tego przyłóžilz na palecz *FalZioł* I 22d; Gdy śie kto napije wina w ktorimby było warzone korzenie z nafieniem iego/ cięłkoć pierfi odpędza *FalZioł* I 124b; Moczy tego kamienia fą/ powietrze iadowite y morowe odpędzác *FalZioł* IV 50a, I [26]b, 61b, 63d, 84a, 112c (22); Dnę odpędza oléy ceglány z fálmijakien [!] *SienLek* 123, 72, 90v; Nákoniec przyrodzenie fámo/ (áby to káždy znał/ iż muzyká iáka tháka niewczáfy ludzkie odpędza) náuczyło Mamki śpiewác *GórnDworz* H3.

odpędzać od czego (2): tey wodki pożywać z fyropem fczzawiwym przed wśelźciem flończa, iad od fercza odpędza *FalZioł* V 70v, I 134c.

W charakterystycznych połączeniach: bojaźni próźne odpędzác, bok ciemność od oczu, ciężkość, dnę, febrę, głuchość, gryzienie żołądkowe, jad (rzeczy jadowite) (2), katarrum, kłocie, niewczasy, powietrze morowe, próźne myśli, remę, rzezak, scyjatykę, smutek, sny złe itp. (3), strachy, szaleństwo, widzenia, zapalenie, zimnicę (3), zimność, żołątą niemoc.

Zwrot: »precz odpędzać« (1): Krzyłztał gdy będzie powiefzon na fzygi idáčz fpać/ thedy złe fny precz odpędza *FalZioł* IV 51c.

Szereg: »odpędzać i zatłumiać« (1): Wino w ktorym by był warzony izop s figami/ z nafieniem włofkiego kopru/ piotrufzczánym też/ bolenie y grizienie żołądkowe odpędza y zatłumia. *FalZioł* I 66d.

*** *Bez wystarczającego kontekstu (3) : Amoveo – Oddałam Odpędzam, odpicha^m. Calep 63a, [1019]a, 1114a.*

Synonimy: odganiać; 1. odbijać, odrażać; 4. leczyć, oddalać, odejmować, rozganiać, uśmierzać.

Formacje współrdzenne cf PĘDZIĆ.

Cf ODPĄDZAJĄCY, [ODPĄDZANIE], ODPĄDZANY

MM